

RECHTEN EN PLICHTEN VAN DE LEDEN.

De contributie voor het lidmaatschap der vereniging bedraagt f 5.— in het jaar. De leden ontvangen daarvoor het Maandblad en het Jaarboekje van de vereniging. Zij die een gebonden jaarboekje wensen te ontvangen betalen f 7.50.

Voorts hebben de leden het recht deel te nemen aan de door de vereniging uitgeschreven excursies en aan de vergaderingen, welke twee of drie maal 's jaars worden belegd en waar voordrachten worden gehouden die betrekking hebben op het doel van de vereniging.

Men kan zich als lid opgeven bij de secretaris Mr. Th. A. Hoog, Drift 17, Utrecht.

STEDEN IN HET STICHT.

In volgende nummers zal een historische karakteristiek worden gegeven van een aantal kleinere steden in onze provincie. Plaatsgebrek maakte het onmogelijk deze bijdragen in dit nummer op te nemen.

LATE GEVOLGEN VAN EEN MISREKENING.

Bij het nazoeken van oude couranten (van 1948) viel mijn oog op een kort bericht, dat het vermelden nog wel waard is, vanwege de historische achtergrond.

Het gaat over de last die men in 1947 heeft ondervonden, bij het maken van de tweede tunnel ter verbinding van de drie perrons van het station.

Deze last is namelijk een rechtstreeks gevolg van een misrekening, die men 283 jaar eerder heeft gemaakt!

In die tijd heeft men (afgunstig op de groei van Amsterdam) Utrecht geforceerd willen uitbreiden. Het „plan Moreelse”, daterende 1664, voorzag een uitbreiding naar het westen.

Op het „*Concept van de platgrondighe afbeelding des oude en niwe stad Utrecht*” zien we drie lange grachten evenwijdig aan de westelijke stadsgracht, en even lang als de Catharijnesingel tussen Catharijnebrug en Bleekstraat. En verder nog twee kortere dwarsgrachten. Van oost naar west waren de namen van de lange grachten: *Heerengracht*, *Bloemgracht* en *Bleekersgracht*. De dwarsgrachten droegen de namen: *Mariagracht* en *Geertegracht*, naar de kerken waarop ze gericht waren.

Dit gehele grachtenstelsel is ook inderdaad gegraven, met uitzondering van de Geertegracht. De lange grachten stonden in open verbinding met de (eveneens nieuwe) Leidse Vaart, en aan de

zuidzijde waren ze onderling, en met de Vaartse Rijn verbonden.

Men heeft er bomen langs geplant, zoals op de kaart van C. Specht te zien is, en het wachten was nog op de gegadigden voor de percelen. De verwachtingen waren nog in 1670 hoog gespannen, getuige een kaart van B. de Roy (geïnspireerd door Ev. Meyster?) die als titel draagt „*De nieuwe plattegrond kaart van Utrecht op zijn schoonst en „sterkst”*”, en die Utrecht naar alle zijden op dezelfde rechthoekige wijze wilde uitbreiden. We mogen blij zijn, dat onze stad geen prototype van New-York of Chicago is geworden. De twijfel komt trouwens bij de Roy reeds om den hoek kijken, blijkens de aangebrachte spreuk: „*Wat baet het bril aen-bien, als men dogh niet wil zien.*”

En inderdaad, het is alles op een mislukking uitgelopen, ook al door de oorlog van 1672. De grachten van Moreelse zijn doelloos blijven liggen, er zijn nooit huizen langs gebouwd. Hun latere naam: *Moesgrachten*, bewijst wel dat de omgeving geheel landelijk is gebleven, en dat het warmoeziers waren die er nog enig gemak van hadden. Van de lanen erlangs kennen we nog de Mineurslaan en de Croeselaan (de laatste genoemd naar een bierbrouwer). Het buitengoed „Raadwijk” — thans verdwenen — heeft nog lang iets van dat landelijke bewaard. De Moesgrachten bleven onveranderd tot in de 19e eeuw. De spoorweg veroorzaakte de eerste veranderingen. Zolang het station van de „Rhijnspoor” maar één perron had, met daar langs één lijn, lag de „*Heerengracht*” nog niet in de weg. Ze bleef (deels) bestaan, vlak achter de spoorlijn: we zien dit op kaarten en litho's uit die tijd.

Maar zodra er een tweede perron kwam, moest de „*Heerengracht*” gedempt worden. De „*Bloemgracht*” bestaat thans nog. Men heeft haar breder gemaakt, en een nieuwe aansluiting aan de Vaartse Rijn gegeven. Ze heet nu „*Kruisvaart*”.

De „*Bleekersgracht*” hebben velen van U nog gekend, als een open water langs de Croeselaan. Bij de verbreding van die laan moest ze verdwijnen.

Toen verdween eveneens de *Mariagracht*, waarvan de plaats evenwel nog duidelijk waarneembaar is, omdat een smalle strook weidegrond (ten N. van de machinefabriek) er van over bleef. Men heeft daar een vrij uitzicht op Dom en Buurtoren, omdat de *Mariagracht* gericht was op de Mariaplaats.

We komen nu terug op het bouwen van de 2e stations-tunnel in 1947.

Aangezien men daarbij het tweede perron dwars moest doorgraven, doorsneedt men tevens de zandvulling van de „*Heerengracht*” die onder dat perron is gelegen.

De grachten van Moreelse zijn destijds uitgegraven in een dikke laag rivierklei, maar men vulde ze in de 19e eeuw met grof zand, dat water gemakkelijk doorlaat.

In feite zijn die gedempte grachten dus onzichtbare wateraderen. En daar ze aansluiten bij de Kruisvaart, waarmede ze vroeger in verbinding stonden, vullen ze hun watervoorraad op den duur steeds weer aan.

Het is nu wel duidelijk wat er in 1947 gebeurde: de doorgesneden zandvulling van de „Heerengracht” liet haar water zonder ophouden in de gegraven sleuf lopen.

En aangezien de tunnel-vloer dieper ligt dan de voormalige grachtbodem, maar toch nog lang niet zo diep als de kleilaag reikt, was de bodem van de bedoelde sleuf geheel in de klei. Het water zakte dus ook niet weg. De technische details zijn overigens voor mij onbekend terrein, maar uit het courantenbericht blijkt wel dat de overlast door het water zó groot was, dat met ongewone middelen gewerkt had moeten worden, ware niet de uitzonderlijk droge zomer van 1947 te hulp gekomen. Gedurende die langdurige droogte is het werk tenslotte gelukt.

Nog éénmaal heeft dus de „Heerengracht” van 1664 van zich doen spreken!

Het zal wel de laatste keer geweest zijn.

M. N. ACKET.

AVONDVERGADERINGEN TE UTRECHT.

Zooals een tegenwoordig hoogleeraar geestig de libido congressualis exotica aan den paal sloeg, brak een voorganger — de chemicus Prof. Gerrit Jan Mulder — den staf over de congresses-in-het-klein uit de jaren 1840—1850:

„...en te Utrecht waren het de avondvergaderingen over allerlei nietigheden.

De ergste waren die, waar men notulen had. Eenmaal notulen heeft men ze voor altoos. „Hebben de heeren ook aanmerking op de notulen?” Natuurlijk elkeen, die zich zelve gaarne hoort. Die aanmerkingen geven nieuwe notulen, plus dat de vergadering door den president geopend en gesloten is, en in de volgende vergaderingen heeft men aanmerkingen, en dus alweder nieuwe notulen.

Zouteloos en vervelend, tijdroovend en hartdoodend waren in Utrecht die vergaderingen. Ik ging er eenige jaren in mede, tot dat ik het niet meer kon uithouden. Men heeft dan ook later op die vergaderingen naar middelen gezocht tegen verveling.”

Levensschets van G. J. Mulder.
door hem zelf geschreven.
Utrecht, 1881. I, blz. 157.